

891

К 52

Г. КЛЯШТОРНЫ

ВЕТРАЗИ

БЕЛДЗЯРЖВЫДАВЕЦТВА
МЕМСК

891. 72-1/к52

Т. КЛЯШТОРНЫ

ВЕТРАЗИ

Вокладка
А. ТЫЧЫНЫ

БЕЛАРУСКАЕ ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА
М Е Н С К — 1929

М.М. 1929 г.

65410.

В Е Т Р А 3 1

Инв.
1954 г.

Заказ № 25. У ліку 3.000 экз. Галоўлітбел № 1625.

Друкарня Беларускага Дзяржаўнага Выдавецтва.

і пурпуровых ветразей узьвівы
Трымаюць курс на сонечнае заўтра.

Ул. Дубоўка.

У нашай краіне, пад нашай зарой,
Дзе гора з бядою блудзілі,
Мужыцкую праўду мячом і крывёй
З адвечнай маной раскумілі.

I

ЦЕНІ ДАЎНЯГА

Так над вежай даўняй славы
Быў пастаўлен чорны крыж.

I

Дзе сьпіць у курганах былая любоў,
Замкнуўшы мінулыя дзеі,—
Калісьці ў кароне расійскіх цароў
Хадзіла распусная дзева.

З вачэй яе беглі у даль туманы,
А вусны?! Вужачыя вусны...
Пад тонкім адзеньнем сусьветнай маны—
Адбітак сусьветнай распусны.

Дзе пройдзе, дзе ступіць—там праўды няма,
Там нельга чагосьь дамагацца...
Паўстане там зьнекуль царква і турма,
Паўстануць палацы, палацы.

Там чорныя здані на белай сьцяне
Зьбіраюць людзкія пакуты...
Там людзі будуюць карчму на карчме,—
Бяду разбаўляюць атрутай.

Так доўга, так доўга, штоноч і штодзень
Хадзіла яна, вандравала.

Праводзіў жанчыну дзяржаўны портфэль,
Капэлюш, сурдуд, акуляры.

Казалі адны, што дзяржаўны сурдуд
Насіў „чалавечак“ нянаскі,—
Другія казалі,—портфэль і сурдуд
Дык проста хадзіў самапасам.

Ці быў там калі і які чалавек,
Ці проста сурдуд пры портфэлі,—
Ня гэтыя дзеі цікавяць мяне,—
Цікавяць інакшыя дзеі...

Магутнай рукой чалавечы парыў
У час найвышэйшай пакуты.
Праз краты няволі у кубак наліў
Жанчыне віна і атруты.

У муках канаў заміраючы дзень,
Замкнуўшы ўчарашнія дзеі...
Там бачылі людзі, як скрыўджаны цень
Пакінуў распусную дзеву.

На мутнай вадзе задрыжэлі агні...
Трашчэлі, ламаліся краты...
Над чорнай магілай сьмяртэльнай маны
Салют аддавалі гарматы.

Ад жаху, бы ліст, „чалавек“ задрыжаў,
Аж выскачыў нават з сурдугу...
З рукі паміраючай моўчкі прыняў
Нявыпіты кубак атруты.

Ішоў „чалавек“ ад жахлівых падзей,
На момант ўшчыніўшы павекі,
А мёртвай цырыцы асьвістаны цень
Праводзіць пашоў „чалавека“.

Так было, калі цэлы сусьвет
Слухаў рытмы змаганьня і сьмерці.

II

Ашчэрыла зубы халодная сьмерць.
Павісла туга над сусьветам...
І чуліся словы:

— Змагацца!..

— Гарэць!..

У рытмах разьюшаных ветраў.

Гарэла у жылах бунтарская кроў;
Над сьветам рыпелі марозы...
Плылі ў далячынь мармуровых сьнягоў
Абозы, абозы, абозы...

Кудысьці абозамі бавілі хлеб,
Вінтоўкі, гарматы, патроны,—
Адтуль-жа прывозілі енкі і стогны,—
Жахлівыя енкі бязногіх калек.

І бацька, і сын апранулі шыналь,
І дочки, і сёстры з абозам...
Ня страшны нікому штылет і шрапнель,
Ня страшны марозы, марозы...

А там на арэне крываваых падзей,
Дзе журацца сосны аб некім,
Блукае вандруе зьбянтэжаны цень,
І белая здань „чалавека“...

Дзе пройдуць, дзе ступяць, там енкi і стогн
Ды выбухі грозных гарматаў...
Там каркае, кружыцца стада варон,
Сьвяткуючы чорнае сьвята.

Там кружацца, каўкаюць каўкі аддаль,
Ім так жа чамусь не сядзіцца...
Загодна махае ім белая здань,
І цень няжывое царыцы:

— Сьвяткуйце, сьвяткуйце—ня скоро канец,
Эўропа дашле нам патроны.
'Шчэ чорных мужыцкіх, нікчэмных касьцей
Паляжа тут шмат эшалёнаў.

Ашчэрыла зубы халодная сьмерць...
Павісла туга над сусьветам...
І чуліся словы:

— Змагацца!..

— Гарэць!..

У рытмах разьюшаных ветраў.

Хоць многа лілося людзкое крыві,—
Народны парыў не зламалі
Ніякія танкі суседніх краін,
Ніякія „белыя здані“.

Замоўклі гарматы... І вольнасьці сьпеў
З грудзей міліёнаў паліўся...
Ад жаху, бы ліст, „чалавек“ задрыжэў,
А цень між руінаў стуліўся.

Так памірала адань мінулага
Ў прадсвітальных рытмах дня.

III

Усхвалёванымі крокамі
Хтосьці мерыць цішыню...
А за вокнамі, за вокнамі
Кліча кот сваю радню.

Крыху жудасна... Узрушаны
Ўсе пачуцьці у кагось...
Хтосьці кашляе прыдушана,
Захаваўшы ў сэрцы злосьць.

— Хто прыціх там быццам мумія?
Хто падпёр пануры дах?!
— „Чалавек“ і цень мінулага,
І бяскрайняя жуда...

— Што згубілі птахі дальнія—
Праўду, веру ці закон?!
— Мы шукаем косьці даўняга
На руінах даўніх дзён.

Мы шукаем чорнай спадчыны,—
Тыя чорныя сьляды,
Дзе жуда нямымі пальцамі
Разбурала гарады.

Там захован сэкрат распачы...
Мы замкнем надоўга зноў
Чалавецтву шлях да розквіту,
Праўду, веру і любоў.

Зноўку пойдзем з тэй царыцаю
Расьсяваць тугу і дым...
Зараз ноч... А нам?! Ня сьпіцца нам!..
Чуеш, шэпчуць правяды?!
.....

Над бясьсільлем сьвету нашага,
Чуеш, зьдэкуюцца зноў...
Асінбудаўскімі маршамі
Сапсуюць дазваньня кроў...
Чуеш радыё-пульсацыі...
.....

А знаходкі ўсё няма...
Недалёка, мабыць, раница—
Ад ракі плыве туман.

* * *

Зноўку ходзяць... Зноў узрушаны
Ўсе пачуцьці у кагось...
Зноўку шэпчуцца прыдушана,
Захаваўшы ў сэрцы злосьць.

65410.

Зноўку мары грэюць марамі
Цені вуліц і жуды...
А ў паветры стройнай арыяй
Заміраюць правады.

І гудуць слупы дарожныя
Ў цьмяна-дымную пусташ.
Здэцца шэпчуць сэрцу кожнаму
Правады ў такую ноч:

— Грамадзянін, гестам воіна
Разгані тугу-бяду,
Слухай рытмы працы вольнае,
Загартуй свой вольны дух.

Хай ідуць там сьцежкай чорнаю
Ў романтичнасьць туманоў...
Наша радасьць нязьлічоная,
І няма ёй берагоў.

Хай на „срэбранікі“ Юдавы
Хтось будзе „белы рай“...
Тут пад сонцам „Асінбудаўскім“
Загамоніць кожны гай.

Будаваць той храм патрапім мы,
Дае пад сонцам сінявым
Міліёны новых трактараў
Запяюць жалезны гімн.

* * *

Усхвалёванымі крокамі
Хтосьці мерыць цішыню,
А за вокнамі, за вокнамі
Кліча кот сваю радню.

Зноўку мары грэюць марамі
Цені вуліц і жуды...
А ў паветры стройнай арыяй
Заміраюць правады.

Ноч праходзіць... З чорнай стомаю
Хтось ідзе, як сам ня свой...
Вось і золак гоніць гоманам
Туманы на вадапой.

Чорнай сьцежкай цёмнай вуліцы
Цені месячных прыгод
Папаўзьлі шукаць прытулішча
На руінах даўніх год.

Гэта тое магутнае, новае,
Гэта нашае моладзі твар.

IV

А хто гэна?!

Хто гэна?!

Хто гэна

З творчым выразам гордых павек?
Гэта эра радзіла Бэтховэна,—
Гэта творца, герой, чалавек.

Гэта вера народаў і нацый,
Гэта промень зямлі і нябёс,
Гэта ён у сымфонію працы
Нячуваныя рытмы прынёс.

Гэта ён,

Гэта ён над сусьветам—
Новы сымбаль імкнення людзей.
Гэта—даль чалавецкае мэты,—
Рачаіснае сонца надзей.

Ад Эўропы, Кітаю да Турцыі
Гэта—рэха стралы пяруна.
Гэта—гром і пажар рэвалюцыі,—
Лёдаход, будаўніцтва, вясна.

Гэта тое магутнае, новае,—
Гэта новых падзей уладар...
А між тым,—
Гэта рысы знаёмыя,—
Гэта нашае моладзі твар.

1-11-29 г.

* * *

Аб чым шумяць над возерам бярозы?
Аб чым гамоняць хвалі між трысьця?
Ці гэта ноч і месяц пад гіпнозам?
Ці я пад хмелем мудрасьці жыцьця?

Як разгадаць?!

А ўрэшце і ня варта

Канцоў прычын няведаных шукаць.
О, ня філэзаф я... і не на зорнай варце,
Каб таямніцы сьвету вартаваць.

Мне не дала прырода тонкіх грацый,
І я ні зяць уласьніка, ні кум.
Мне не належаць скарбы і багацьце,
Хоць я і сам багацьця не вазьму.

Дзе за капейку голаву хілілі,
Там я ішоў пагардаю зарэць.
Маё багацьце—песьня творчай ліры,
Мне наканована у песьні дагарэць.

Я кожнай хвойкі гоман адчуваю,
Я чую крокі нават туманоў,
Таму і злосьць, і крыўду прабачаю
У лёгкім тлуме творчых аганькоў.

Таму і ноч, і месяц пад гіпнозам,
А я пад хмелем музыкі жыцьця.
Мне шэпчуць вершы белыя бярозы,
Мне шэпчуць казкі хвалі між трысьця.

19-III—29 г.

МАЯ ЛЮБИМАЯ

Сумна тут у мурах да адчаю,
Здэцца просіцца сэрца ў палі,
Дзе вясна залатымі ключамі
Адмыкае таемнасьць зямлі.
Эх, вясна!.. Жартаўлівая казка...
Што папішаш?! Вядома, вясна...
Нават камень,
Засыпаны камень
Зварухнуцца прымусіць яна.
Дайце рады!..
На гэтай кватэры
Кот-мурлыка ў зямлю паглядаў,
А сягонья такім кавалерам
Выглядае.
Ну проста бяда!..
Сьвецкім тонам гарэзьлівым дамам
Спазаранку сьпявае амаль:
„Ваши лапки пахнут ладаном,
А в ресницах спит печаль“.
Сумна тут у мурах да адчаю,
Здэцца сэрца—ня сэрца, а лёд.

Колькі тут сінявымі начамі
Напаткаеш шчасьлівых істот...
Я адзін...
Мо' за гэтым і горна,
Але што?! Хіба сьвет у вакне?!
Ня журыся, таварыш Кляшторны,
Ня рыдай аб далёкай вясне.
Ня рыдай!..
Там пад месяцам недзе,
Дзе склікаецца тайна начэй,
У гаі беларускую лэдзі
Аклікае поэт-салавей.
І яна—векавая бяроза—
Лепш умее каханьне дарыць...
Ты прыпомні юнацкія кросы,
Ты прыпомні далёкія дні.
Помніш тую?!
Калісьці, калісьці
(Мабыць горна аб тым памінаць)
Вы ля гэтай бярозы кляліся,—
Абяцаліся вечна кахаць.
А пасья?!
(Хіба вечна каханьне,
Хіба вечна прысяга людзей?)—
Безнадзейная дроз разьвітання,
Ракавыя узрыды грудзей.
Вы пашлі... Разышліся... Чужыя...
Ты рыдаў,
Безнадзейна рыдаў...

Дзеўку сваталі людзі чужыя,
Сівы конь на канюшні ірзаў.
Галасілі вятры да адчаю,
Сумавала асеньняя даль...
Дарагую з другім заручалі,—
Ты радзіму сваю пакідаў.
Без радзімы,
Пад небам чужацкім
За гадамі ляцелі гады,
І гарэзьлівасьць гордай казачкай
Уступала шляхі маладым.
Шмат нязвыклага блудзіць па сьвету,
Шмат зьяўляецца новых імён...
Ты прыехаў на вёску поэтам,
Апрануўшы другі палітон.
І сябе не пазнаў, і здзівіўся:
Кожны жук ад цябе уцякаў,
Кожны шпак з перапуду маліўся,
Кожны певень з пуді саступаў,
Не сьмяяліся дальнія мілі,
Ня схіляла вярба галавы...
Прывіталася мілая з мілым
Офіцыйна, далёка, на Вы...
А калісьці яна шкадавала...
Безнадзейна рыдала бяз слоў...
Праклінала,
Сябе праклінала,
І жыцьцё, і няўдалых сватоў.
Муж—гультай,

І на ніве, і ў клеці
Пустата.. недарод.. неўмалот..
„З-пад чужое рэдакцыі дзеці“
У яе прыбывалі штогод.
Што за проза?!.
І сьлёзна, і горна..
Я міжвольна заплакаць гатоў..
Але што?!.
Ня журыся, Кляшторны,
На закаце юнацкіх гадоў.
І цябе шмат разоў разьлюбілі..
І цябе перасталі любіць..
Перамерыны дальнія мілі
І ня трэба ні марыць, ні сьніць.
Недзе там векавая бяроза
Лепш умее каханьне дарыць..
Ты прыпомні жыцьцёвую прозу,
Ты прыпомні далёкія дні..
Ля кастра сінявога сьвітання,
У малінава-дымнай цішы,
Яна скажа адвечную тайну,
Зразумелую толькі душы.
Колісь прадзед яшчэ за прыгонам
Тут сьлязамі яе паліваў..
На плачучых галінах з праклёнам
Ён бярозавы гальштук прыдбаў.
А пад вечар і сьлёзна, і горна..
Ад вяльможнага пана загад:
„Ўсю сям'ю катаваць без разбору,

На падмогу паклікаць салдат“.
Астрыгалі з бярозы убраньне,
Бяз віны катавалі дзяцей...
Нават месяц хаваўся ў тумане,
Назіраючы скаргі людзей...
Дні ішлі...
На бярозе галіны
Адрасталі і зноўку расьлі...
Ад бацькоў пераходзіла к сыну
Векавечная крыўда зямлі.
І нібы неразгаданы клічнік
Над каронай павіс уначы...
Падыйшоў неўзабаве Кастрычнік,
Загулялі на полі мячы.
За адвечную крыўду і сьлёзы
Меч паднялі і бацька, і сын...
Ты з сябрамі ля гэтай бярозы
Партызанскі трымаў карабін.
І цяпер векавая красуня
Так жа ветла шуміць і шуміць...
Навакол маладое красуе,
Ў Беларусі адменныя дні...
Час ідзе і нярэдка, нярэдка
Саступаем з дарогі другім...
Раскажы, векавечная сьведка,
І пра наша жыццё маладым.

Зразумець,
Перажыць,
Успрыняць.

II

АБ МІНУЛЫМ

Напорны час,

Імклівы час...

Гарыць агнём жывое сэрца...

Крывёю купленае раз

За золата не прадаецца.

Успомні, дружа,

Дружа мой

(Сягоньня стоячы ў адалі),

Якою страшнаю цаной

Мы сьцяг саветаў здабывалі.

Пылалі дні,

Гарэлі дні

Крывава-дымным агняцвітам...

У далях дальнія агні,

І недасягнутая мэта.

А мы ішлі,

А мы ішлі

З нечалавечаю адвагай,—

Ці стаць ахвяраю зямлі,

Ці здзейсьніць з гонарам прысягу.

Тут бацька й сын,

Тут бацька й сын

Ахвотна з гонарам адзелі

Тады расійскі карабін,

І ветрам шытыя шынэлі.

А недзе там,

А недзе там

Старыя гнёзды вартавалі:

За грошы куплены салдат,—

Крыжы, вяроўкі і мэдалі.

Расійскі трон,

Салдат, барон,

Да іх, як неякі дадатак:

Францускі штык, ангельскі танк,

Амэрыканскія гарматы.

Напорны час,

Імклівы час,

Гарыць агнём жывое сэрца...

Крывёю купленае раз

За золата не прадаецца.

Варожы плян,

Варожы сыцяг

Навалай грознаю памяты...

Няўдалы шаг, няўдалы шаг,

Нікчэмны танкі і гарматы.

Бо мы далі,

Далі зарок

Не пакідаць чырвонай зброі,
Пакуль ня купім кожны крок
Сваёй бунтарскаю крывёю.

Вось так, таварыш,—
Дружа мой!

Успомні стоячы ў аддалі,
Якою страшнаю цаной
Мы сьцяг саветаў здабывалі.

23-ІІ—28 г.

ЧЫРВОНЫ І БЕЛЫ

З-за цёмнага бору узьняўся туман,
Трывожна гарцуе расійскі улан.
Ангельская зброя, шынэль і штаны...
Ня смачны улану чужыя бліны.
Дзесь піша Калчак за загадам загад:
„Вярнуць у Расіі дваранскі урад!“
А дзесьці далёка між гор і бароў
Улана сям'я паджыдала дамоў.
Пад першыя сьвечы вячэрняй зары
Дзесь плачуць аб ім над ракой хутары.
Дзесь маці старая у тэй старане
Сіберную долю і белых кляне.
Дзесь бацька працуе на панскай зямлі...
...Адвечную песьню пяюць тапалі...
Ангельская зброя, французскі шынэль...
Пужае улана далёкая мель.
З-за цёмнага бору узьняўся туман...
З трывожнаю думкай гарцуе улан,
Бо хмары навісьлі, нябачна дарог,
І коньнік чырвоны гарцуе ў палэх...

Парванья боты, расхрыстан шынэль,
Ня страшна чырвонаму дальняя мель...
...Далёка, далёка зарніцы гараць...
Ня страшна за справу ў баі паміраць,—
Бо там за кардонам, між рэк і гаёў,
Кляне дзесьці маці нікчэмных паноў.
Нябачна дарогі, туман і туман...
Спаткаўся з чырвоным расійскі улан.
Заплакала куля ў начной цішыні...
Ня ўседзеў расійскі улан на кані:
Зваліўся параненым,—раненым паў,
І роднага брата ў чырвоным пазнаў...
Далёка, далёка ў тумане зямлі
З сьмяртэльнае балі вароны плылі.
А дзесь партызаны між гор і між скал
Вялі да чырвоных тады Калчака.

* * *

На палёх ня шумела калосьсе,—
Цішыня... Супакой на палёх...
У рабінавым колеры восень
Гаспадарыць прышла у садох...
Адвячорак... Зацішна, зацішна
На экране зямной пекнаты...
Дасьпявалі апошнія вішні,
Дзе-ні-дзе ападалі лісты.
Гэта фарбы живога мастацтва,—
Пекната над усёй пекнатой...
У вітрыне асеньняга царства
Апатычна-багаты настрой.
Кожны вечар асеньняй парою
Абуджаюцца мары і сны...
І плывуць верасьнёвай зарою
На азёрную ціш туманы.
І тады сінявыя нябёсы
Прыгажэй, чым сама маладосьць,
Быццам сэрца разьбітае лёсам,
Скрозь узрыды сьмяюцца чагось...

Кажуць людзі: як падала лісьце
Над азёрамі роднай зямлі,
Беларускія птахі калісьці
На чужыну далёка плылі.
А цяпер—паглядзіш і ня верыш,—
Дайце рады... ня тое зусім...
За пропэлерам рэжа пропэлер
Непамерна высокую сіль...
І тады, вось у той адвячорак,
Як зьніжалася сонца за дах,
Дзе красуюць палі і вазёры,
Апусьціўся сталёвы птах.
І выходзілі людзі маўкліва
(Баючыся два словы сказаць)
Паглядзець нячуванае дзіва,—
Нячуваных гасьцей спатыкаць...

* * *

Спахмурнела чамусьці заранка,
Спатыкаючы скаргі гусей...
Пакахала да болю сялянка
Нячуваных дагэтуль гасьцей.
Гаварылі ёй сталыя людзі:
— Выкінь з думак турботы і сум,
Ён паедзе... Пакіне... Забудзе...
Ня губі ты, дзяўчына, красу!..
Ты загубіш гады маладыя,
Ты загубіш дзявоцкі убёр,
Каб сказаць: „Гэта птахі чужыя,—

Гэта птахі ня наскіх вазёр“.
Ой, дзяўчына, пабойся ты бога!..
Гэткіх птахаў мы бачылі шмат...

* * *

Не сказала дзяўчына нічога,—
За яе адказала душа...
Ці таму, што мо' вельмі кахала,
Ці прывабна сьвятло за вакном,
Яна кінула родныя далі,—
Свой пасаг... калаўрот... палатно...

Вечарэла... Зацішна... Зацішна
На экране зямной пекнаты...
Дасьпявалі апошнія вішні,
Дзе-ні-дзе ападалі лісты...

Гнала восень туман на вазёры...
Асыпаў свае колеры мак...
А дзяўчына у той адвячорак
Прамяняла сяло на рабфак...

Менск, 1928 г.

* * *

Не глядзі з дакорам, дарагая,
Не глядзі,
Ня будзі загубленага маю,
Ня будзі...
Не адна ты сэрца хвалявала,
Не адна,
Пі юнацтва палкія бакалы,
Пі да дна...
Як астудзяць першыя марозы
Кроў,—
Не дагонім бэзавыя кросы
Зноў...
Выпівай-жа палкія бакалы,—
Пі да дна,
Не адна ты сэрца хвалявала,—
Не адна.

1927 г.

* * *

Плачуць асеньнія клёны...
Месяц лісты палічыў...
Нехта знайшоў міліёны,
Нехта душу загубіў...

Нам вось нічога ня трэба,
Наша пры нас заўсягды...
Дальш ад цнатлівага неба,—
Дальш ад сьмяртэльнай бяды.

Сядзь, дарагая Галіна,
Годзе, аб чым сумаваць...
Шчасьце заўсёды—хвіліна,
Шчасьце няможна губляць.

Нам не патрэбна багацьце,
Клець і чужая павець...
Будзем над горам сьмяяцца,—
Праўдзе у вочы глядзець.

Чуеш, у восенскіх шатах
Клёны гавораць „кахай!“
Хай я сто тысяч—жанаты,
Ты не зважай, не зважай...

Прыдуць другія варункі,
Будзеш далёка—ня плач...
Я і ў лістох пацалункі
Буду табе пасылаць...

1928 г.

* * *

Задыміўся імжою сыр-бор,
Дробны дожджык—туман заімжыўся...
Мне прысьніўся квяцісты прастор,
Мне наш край беларускі прысьніўся.

Бачу сон:

Дзе у цемры вякоў
Смуткавалі рачныя затоны,—
Зьняты палкія душы з крыжоў,
І няма ні жальбы, ні праклёнаў.

І вось тут, дзе ня рускую Русь
Прадавала паном Кацяррына,
Прамянаў селянін-беларус
Сашнікі і саху на машыну.

У вячэрнюю цемру і стынь
Ня пылае лучына у хаце,—
Прамяняў беларус-селянін
Сінявую страху на палацы.

І пад новай жалезнай страхой,
Дзе спляліся сьвітальныя цені,
Нарадзіўся Шэкспір і Талстой,—
Засьпяваў беларускі Есенін...

.....
Мы ідзем не плятні апяваць,
Мы складаем поэмы машынам...
О, краіна—азёрная гладзь,
О, мая дарагая краіна...

1927 г.

КІНЬ, ТЫ, КІНЬ...

Кінь, ты, кінь дарагія каралі,
Скінь з брывей цьмяна-восенскі грим.
Дай руку, і ў шалёным запале
Ці атруцім жальбу, ці згарым.

За фальшывыя колеры твару
Насьмяецца над дзеўчынай лёс...
На зямлі ня існуюць „Тамары“
І сумотныя духі нябёс.

Ня існуюць!..
Пад месяцам дальнім,
Нельга хлеб на лятункі мяняць...
Вось за фальшы цябе раскахалі,—
За душу не пасьпелі кахаць.

І ня плач, што цябе раскахалі,
Я умею з-пад грыву чытаць.
Твае вочы мне тое казалі,
Што нялёгка у словах сказаць.

Дай руку,
Гэту здань ракавую
Шчырым словам разьвей, разгані,
І табе мо' аднэй раскажу я,
Раскажу пра мінулыя дні.

* * *

Ёсьць на сьвеце усякія душы...
Заўжды чулых ня любіць сусьвет...
Уяві:
Ты цалуеш падушку,—
Дарагую цалуе сусед...

І ня спыніш тады парываньняў,
Будзеш доўгія ночы бяз сна
Ты праводзіць да сіяга раньня
За шypучым бакалам віна...

Дым жалбы не разгоніш сьлязамі,
Раны сэрца ня выгаіш сном,
А нябачна заплціш гадамі
За яе, за парыў, за віно...

Пражывеш маладосьць і містычна
Нешта будзеш у дальнім шукаць...
Пражывеш, каб сказаць апатычна:
„Нельга хлеб на лятункі мяняць“.

Дык пакінь дарагія каралі,
Скінь з брывей цьмяча-восенскі грим.
Дай руку,
І ў шалёным запале
Ці атруцім жальбу, ці згарым.

1927 г.

СЯМЕЙНЫ ПРЫМУС

На асеньнім фоне адвячорак
Залаціў вішнёвыя сады,
На асеньніх сьцежках адвячорак
Замятаў далёкія сьляды...

Хутка змрок лятункавай і чорнай
Зашуміць між клёнамі касой...
Першы раз у гэты адвячорак
Наманю бяз болю дарагой...

Пазяхну, як пава маладая,
І скажу спагадліва у дым:
— Запалі тут прымус, дарагая,
Прынясі з калодзежа вады.

Сам пайду ў няведамыя сеці,
У палон к няведамай пайду,
Каб ніхто на сьвеце ня прыкмеціў,
Не заўважыў ціхую хаду.

Толькі струны восенскай роялі
Запытаюць ціха туманы:
— Ці ня вы прысягу падпісалі?!
Дык пабудзьце-ж сьведкамі маны...

Ім адкажуць пройдзеня мілі:
— Толькі трупы здольны не маніць,
Дзе сямейны прымус запалілі,
Там патухлі дальнія агні.

Там замест бяскрайніх парываньняў
Халадок прыцішанай ракі,
Там прысягу вечнага каханьня
Разьмяняў агонь на вугалькі.

Мы з другой пад званы-перазваны
З рысакамі зьнікнем у туман,
Дзе тугой расьпісываюць клёны
Надвячорны восенскі экран.

Я скажу:
— Так даганяюць шчасьце,
Так губляюць ўсё на рубяжы...
Цябе прымус дзесьці зачакаўся,
І абоіх дальнія крыжы.

Дык запішам гэтыя хвіліны,
Панясем іх ў прозу і ў труну,
І ніколі, любая дзяўчына,
Ня журы сямейную ману.

Шмат гадоў пад месяцам манілі,
І цяпер ня скончылі маніць...
Дзе сямейны прымус запалілі,
Там патухлі дальнія агні.

Вось і я пад месяцам і дахам
Ня шукаю ціхіх берагоў...
Не хачу быць рэдкім кандыдатам
Несалонных райскіх пірагоў.

Верасень, 1928 г.

АДВАЖНАЯ ПАНЕНКА

Ноч!..

Адліга!..

Цішыня!..

Пад маністай сьнежнаю

Дрэмле вольха і сасна

Ўздоўж шляхоў заезджаных.

Коні мчаць!..

Зямля дрыжыць!..

Абганяем месяц!..

Вышлі ў поле варажыць

Цені пералесіц.

Выслаў далечы туман

Быццам у пятроўку.

На санях сядзіць фурман,

Я і незнаёмка.

Штосьці сумна?!..

Лес,—

І лес...

Ноч чарней ад сажы...

— Слухай, дзядзька,

Дзядзька „Прэс“,
Мабыць, што раскажаш?!

— Раскажу,
Ня трэ‘ прасіць..
Колісь год за трыццаць
Тут вадзіліся ласі,
Ваўкі і лісіцы.

Вось даўней,
Як толькі муць
Сядзе на дубровы,—
Ваўкі плачуць і пяюць,
І галосяць совы.

Едзеш, брат,—
Душа баліць..
Страшна,—
Страшна вельмі
Слухаць дзікія псалмы
У начной пустэльні.

— Ну, кажы,
Кажы далей!..
Ох, спаткаць бы воўка!
Абазвалася з саней
Наша незнаёмка.

Дзядзька коні прыпыніў,
Зрабіў гест лагодны,
І так жудасна завуў,
Нібы воўк галодны.

Адказалі у палёх
Яму тым-жа воўкі..
І замерла у санёх
Наша незнаёмка.

Ці ад храбрасьці,
А мо'?!
Яна так завыла,
Што і зьвера у бары
Жудасьць ахапіла.

1927 г.

Буду слухаць песьні Асіястрою,
Захаплюся музыкай турбін.

П. Трус.

III

СТЫХІЯ

Крышыла лёд,
Крышыла скалы
Аб нос бэтоннага быка...
Рыбацкіх будак прычандалы
Сярдзіта зносіла рака.

Эй, хто там,
Хто там несьвядома
Надынаміціў дзікі стогн?!
Не зараджай стыхію грамам,—
Стыхія мае свой закон!

Ярчэй ад сонечнае гуты,
І халадней ад чорных пліт
Яе закон усемагутны,—
Яна і гром,
І дынаміт.

На шчэпкі скрышыць у хвіліну
Стыхія моцныя масты,
Як грудзі тысячы ардынаў
Крышталік шкла між пустаты.

Яе хада—палёт комэты
Па сінім мошасьце зарніц,—
Як сэрца гордае поэты
Яе няможна падкупіць...

А я стаю на чорнай купе
З пагардай стомленых павек...
— Хоць ты, як шчырасьць, не падкупна,
А ўсё-ж я цар,—
Я чалавек.

Ні я,—
Дык нашчадкі згадаюць
Як пакарыць ліхі уздым.
Цябе, як мошку, закілзаюць
Магутным розумам сваім.

Цябе,
Вялікая стыхія,
Прымусім розуму служыць...
Ты
Будзеш „мускул індустрыі,—
А я твой гром
І дынаміт...

Для нас не замкнуты прасторы,—
Мы выдзем з Марсам гаварыць...
У песьню праўды ператворым
Твой недасяжна-горды рытм.

Пад мерны стук,
Пад мерны грохат
Мы пойдзем з песьняй на чале...
Ты—сіла нашае эпохі,—
А я твой цар,—
Я чалавек.

1929 г.

ЦІ ВАРТА СЁННЯ БЫЦЬ ПОЭТАЙ?

Я усхвалёваны чагосьці,
Чамусьці сэрца гэтак ные?
Ці па далёкай маладосьці?
Ці над памылкамі сваімі?
Жыцьцё вакол цячэ з імпэтам,—
Жыцьцё ня можа плыць іначай,
Ці варта сёння быць поэтай?
Ці варта лірыкай займацца?
Я штодзень думаю аб гэтым.
Ці не страшэнная памылка,
У час вялікі будаўніцтва,
На леры лерніку пілікаць,
І з леры гэнае карміцца?
Чым апяваць пад плотам мяту,
Чым апяваць платы гнілыя,—
Ці не карысьней ля варштату
Аддаць душу сваю краіне?
Часамі сьмеласьці бракуе
Прысьці да нейкіх пэўных рэчаў —
Душа за песьню галасуе,—

Развага гэтаму прарэчыць,
А дзе тут праўда, дзе памылка?
Ну, памажэце-ж разабрацца!
Ці варта лірніку пілікаць?
Ці варта лірыкай займацца?
Я доўга думаю над гэтым
І сам да вынікаў прыходжу,
Што сьвет ня створан без поэтаў
Як і ня створан бяз прыгоды.
А песьні трэба нам другія,
Ад нас інакшых песень просяць...
Мае гітары ледзяныя
Вартуе бусел у балоце.
Да іх я болей не вярнуся,—
Ня можа сын сваёй эпохі
Пад небам вольнай Беларусі
Їсьці у далі сьцежкай вохкай,
Калі ад кожнага упарта
Эпоха сёньня патрабуе:
Не пакідаць грамадзкай варты,
Не пакідаць сваёй трыбуны.
Дык ад поэты наша эра
У сто раз болей вымагае,—
Ён мусіць сонечнаю лерай
Узварухнуць ляжачы камень.
Ён мусіць песьню даць такую,
Каб лес і горы захадзілі,—
Узварушыць зямную кулю
Ад нашых ніў да Аргентыны.

Жыцьцё—ня цені на экране...
Ну, як прысьці да пэўных рэчаў?
Мне зноўку новае пытаньне
Страшэннай згадкаю прарэчыць:
Старой культуры творчы гені.
Ці можа вабіць і палохаць?
Ці творца творчаму гарэньню
Павінен даць і стыль эпохі?
Ці можа з творчым перайманьнем
З музэйных скарбаў Афрадыты,
Як цень далёкага выгнаньня
І даўні творца адрадзіцца?
Я доўга думаю над гэтым...
Каб даўнім думку не палохаць,
Кажу:—Сягонешні поэта
Павінен даць і стыль эпохі.
Тады ён песьню дасьць такую,
Каб лес і горы захадзілі...
Узварухне зямную кулю
Ад нашых ніў да Аргентыны.

9 красавіка 1929 г.

Менск.

ПАД ЗАХОДНЯЙ ЗАРОЙ

Цяпер другія далі навакол,
Усё, усё вакол памаладзела,
Выхоўвае наш комсамол
Здаровы дух у моцным целе.

Яму далёка вострая журба,
Яму далёкі вострыя надломы,
Яму адчай прыніжаны раба
Таксама сёння невядомы.

Яны умеюць жыць і дагараць,
А не бяз жару й попелу засохнуць.
Спаборніцтва вам ня міраж,
А моцны пульс вялікае эпохі.

Наш комсамол сягонья на чале
Вялікага сусьветнага імкнення...
Вось, сапраўды, дзе моцны чалавек,
А не абстракцыя,
Не лятуценні.

Калі у нас жывы агонь ідэй
І захапленне творчае пануе,
Калі мы кожны,
Кожны дзень,
Расьцем, гарым і новае будуем,—

Дык там,
Вось там, пад гэнаю зарой
Вандруе сьмерць у дзікім заміраньні,
Халодны кольт на вуліцы пустой
Аледзянеў, як войстрае пытаньне.

Там дзікі гнеў прыдушана маўчыць
Жывы парыў там у скляпеньні гіне,
Там лепшы творца ганьбай нялічыў
Удасканаліць штых і гільятыну.

Там бог і чорт за чаркаю віна
За грэшны труп расцалавацца рады,
Там заўсягды нікчэмная мана
Кумой даводзіцца асьвістанае праўды.

Любоў злачынству хіліцца чалом,
Як лебада ў нахмураную восень...
Адно каханьне чыстае было,
І то за грошы, мабыць, прадалося.

Але там прыйдзе воін да байніц
Ускалыхнуць нямыя небасхілы,
І той аўтар з турмою раскуміць,
Дзе цень маны з каханьнем ажанілі.

Там згіне цень нікчэмнае маны
Праз барыкады, турмы і байніцы,
Там запылаюць нòвыя агні,
І творчы дух жывога будаўніцтва.

1929 г.

ПА СЪЛЯДОХ МІНУЛАГА

Бяскрайнія, бяздонныя
Парывы творчых сіл,—
Шырэй за далі сонныя
Глыбей за небасінь.
Пад сьлякацьцю,
Пад сьцюжамі,
У разьёшаныя дні,—
Мы слоту дзён адужылі
Бяду перамаглі.
Хмялелі штодзень дзеямі,
Запалам барацьбы,
Бяз распачы, з надзеямі,
І паміралі мы...
Хмялелі нашы ворагі
Крывёю і віном,—
Было ім толькі дорага
Аджытае „даўно“.
Пад рогат гільятынавы
Сьвістаў і плакаў меч.
Найлепшымі карцінамі

Тапілі колісь печ.
Найлепшымі поэмамі
Ніхто не даражыў.
Гулялі ў жмуркі з дзеямі
Вясёлыя нажы.
Ды гойсалі,
Ды гойсалі
Па сьведзе сьмерць і золь.

.....
Чамусьці сёньня ўспомніўся

Далёкі дальні боль...

Чаму?

...А ўсё так хораша,

Навокал многа дзіў.

Ах, так,

Я ў тэй мясцовасьці,

Дзе колісьці хадзіў

З надзейнай карабінкаю,

Вось мой стары акуп.

Я чую, кулі дзінкаюць

Вакол, вакол, вакол...

А даль

Квітнее крозамі,

Так многа розных дзіў...

За рэчкаю Бярозаю

Я многа пахадзіў.

Пад воплескі асеньнія

Вось там,

У тыя дні

Мяне па тэй аселіцы
Расстрэліваць вялі.
Вялі п'яныя ворагі...
Вакол вароньні баль..
Каму-ж
Жыцьцё ня дорага?
Кляшторны,
Стаў на банк!
Бяжы!..
А лес рубінавы
Табе падасьць руку
Пад рогат гільятынавы
Пад сьвісты дзікіх куль.

.
І так,
Паміж акапамі
Паміж жытоў,
Паміж...
Магіла недакопана
І недакончан крыж.
А рэчка
Так-жа пеніцца
Крыштальнаю вадой
Тут цуда сёньня дзеіцца
Ў краіне маладой.
Тут ня гуляе коньніца
Ня блудзіць цемрашал.
А выйшлі на спаборніцтва:
Машына і... душа.

Трашчаць дубы авітыя
Стагодняй казкай хваль,
На лесапільні пільна тут
Падвозяць матар'ял.
Бяскрайнія, бяздонныя
Парывы творчых сіл.
Шырэй за далі сонныя,
Глыбей за небасінь.
Сталёвай
Звонкай коньніцы
Скарыся ўвесь, абшар...
Ня дарма на спаборніцтва
Паклікала душа.
Ня дарма
Між заваямі,
Пад сьцягам барацьбы
Бяз распачы,
З надзеямі
І паміралі мы.
Мы творцы, людзі, геніі,
Нас творчы дух заве,
Мы творчымі імкненьнямі
Перабудуем сьвет.
Хай шмат,
Хай шмат загінула
На гэтым рубяжы...
Мы лепшымі карцінамі.
Умеем даражыць!

Менск, 27 ліпеня 1929 г.

ПАД ЧЫРВОНЫ ШЛЕМ

Шаптала стомленая ціш,
Авіўшы цьмянасьцю лагчыны.
У поцем вышлі тры касцы
Заранкай косы натачылі.
І вокамгненна пад касой
Зазіхацелі пэрлы-росы...
І толькі змрочнасьць і спакой
Адпачывалі на пракосах.
Пад сьвісты стомленай касы
Зьнікала сонная маркота...
Над самацвіетамі расы
І туманы,
І кроплі поту...
Калі гарэлі ў цішыні
Зары халодныя рубіны—
На ніву вышлі тры жняі,
Аб віташок сярпы зубілі.
А потым жалі ячмяні
Пад хрусты стомы верасьнёвай...
У кожны мускул з вышыні

Лілася сонечная стома.
І толькі вецер шалясьцеў
У ячмянёх
І на пракосах:
— Тады ня смачны будзе хлеб,
Калі ня пахлі потам росы.
Ды дзесьці там,
Між сьпелых сьліў,
З чырвонай веткаю рабіны,
Багата верасень плаціў
За працу з восенскай вітрыны.
Ад хмелю наскіх журавін,
А мо' па нейкаму дэкрэту,
З надрыўным болем журавы
Распрадавалі наша лета.
Яны нам болей не радня,
Ім не шкада лясных акордаў...
Пад нейкім градусам паўдня
Для іх адчынены курорты.
Але-ж...
І нават журавам
Балюча з намі раставацца,
Бо дзесьці там,
Далёка там
Яны ня ўбачаць гэткай працы.
Як той граніт,
Як тая сталь,
У рытмах сонечных мэлёдый,
Наш творчы дух паводкай хваль

Штодзенна крышыць перашкоды...

І вось тады

Па правадох

У вёску чуткі перадалі,

Што гэтых трох,

Што гэтых трох

Падшлем чырвоны заклікаюць...

З вачэй іх сьвецяцца агні,

Яны жывуць нібыта зноўку...

Гатовы заўжды замяніць

Касу на верную вінтоўку.

На твары—мудрасьці пячаць,

Сьвіціцца гордасьць на абліччы...

Бо хто умее працаваць,

Той бараніць за гонар лічыць

... І толькі там

У сіні змрок

Засумавалі тры матулі...

— Няўжо, табе,

Няўжо, сыноч,

Крапівай вышылі кашулю?

Ніколі ты не пасядзеў...

У кожнай працы месца знайдзеш...

Табе ня страшны чорны дзень,

Табе ня страшны перашкоды.

— Што перашкоды?!

Перашкод

Наш не баіцца дух упарты...

Агнём ахоплены усход,
І пачынае кроўю пахнуць.
Даволі барбарскай гульні!..
І...
Мы пакажам не на словах,
Што нашы межы, як граніт,
Што нашы моцны заваёвы,
Нам не завязаны шляхі..
Вярней няма ад нашай кулі...
Мы непадкупныя штыхі
На ясным сонцы загартуем.
Хоць і ня хочам ваяваць,
Але у бой заўжды гатовы...
Як пад касою сенажаць,
Палягуць белыя галовы...
А на палатках дзед Адам,
Нібы архіўны нейкі дзеньнік,
Да пеўняў штось апавядаў
Пра „навабранскія“ падзеі.
Ён гаварыў, нібы сабе,—
Павольна, стала і нязвонка,
Як білі шыбы у карчме
Ды наляталі на казёнкі.
Ён гаварыў пра свой паход,
Успамінаў аб даўнім часе,
Калі агнём пылаў усход
І кроў народная лілася.
За трон, за веру,
Без надзеі

Ішлі за тых у чорны нерат,
Хто гандляваў жыцьцём людзей
Хто гандляваў вось гэтай верай.
Так доўга, доўга дзед Адам,
Нібы архіўны нейкі дзеньнік.
Свае паходы ўспамінаў,
І „навабранскія“ падзеі...
І толькі раніца на шкле
Рашучы вынік напісала:
— Пара пад шлем,
Пара пад шлем
Пара зьбірацца да вакзалу...
Тры малайцы ўвайшлі ў вагон,
А тры дзяўчыны ў заміраньні
Прынеслі ружы на пэрон
І боль дзявоцкага каханьня,
Ад хмелю наскіх журавін
А мо' па нейкаму дэкрэту,
З надрыўным болем журавы
Распрадавалі дзесьці лета.
Ды ўсё імкнулася сказаць
(Як пульс душы,
Як нейкі клічнік):
— Хто хоча шчыра працаваць,
Той бараніць за гонар лічыць.

17-VIII - 29 г.

ІНЖЫНЭР

Над чарцяжом схіліўся інжынэр,
Над чарцяжом схіліўся нярухома,
Ён на канве,
Нябачанай канве
Ствараў у думках пляны пабудовы.

Нямая ноч за вокнамі лягла
Каля бяссонай лампачкі пагрэцца...
А побач,
На краі дубовага стала
Пусьцілі двух ваўчкоў гарэзьлівых дзеці.

Адзін ваўчок са шпаркасьцю плянэт
Пісаў кругі, нямераныя часам.
Другі,
Як смоўж на цененькай траве,
Павольна захістаўся.

Вы скажаце:
— Якая справа нам,—
Хады ваўчка напэўна не падлічым,

А час адно дваім наканаваў:
І той, і той нарэшце паваліўся.

Адзін ідзе, як мокрае гарыць,
Другі бяжыць уперад без аглядкі...
Ну той датлеіць,
Гэты дагарыць,—
Канец заўсёды сыйдзецца з пачаткам.

Ну, што-ж?!
Ваўчок заўжды застанецца ваўчком,
А чалавек заўсёды чалавекам...
Усім зямля нябачаным ключом
Замкне навекі вечныя павекі.

Але-ж якое шчасьце дагарэць,
А не сатлець бяз попелу і жару...
Той шлях ніхто ніколі не сатрэ,
Дзе сапраўды у творчасьці згаралі.

Якое шчасьце сёньня працаваць,—
Ды мець душу заўсёды маладую...
Няхай сабе няскончаны палац,
Другія рукі дабудуюць.

З нас кожны, кожны сёньня інжынер.
Для нас пасыўнасьць сёньня невядома,—
Мы на канве,
Нябачанай канве
Штодзенна творым пляны пабудовы.

1929 г.

МАЦІ

Гарбаты цень старэнькай на сьцяне
Нібы вартуе дарагую памяць.
Бяз думак хочацца ёй так аледзянець,
Альбо наўзрыд заплакаць.

Палохае і вабіць кожны шум,
І нават выраз чорнае паліцы.
Малітвай хочацца ёй прымірыць душу,—
Ды надаела зрэшты і маліцца.

Маўчыць глухое неба, як труна,
А на зямлі?..

Зямлі няма спакою...
Вакол, вакол, здаецца ёй, мана
Аледзянела чорнаю расою.

За вокнамі трывожна на мурог
Губляе лісьце горкая асіна...
Сягонья белыя у маці на вачох
Забілі дарагога сына.

— О, сын мой, сын мой,
За чые грахі

Нас дамавіна сённяя разлучыла?
О, я запомніла яго шляхі!
О, я заўважыла яго злачынцу!..

Перачакаўшы сьветлую зару,
Як будуць туманы на сонцы грэцца,
Яму сама я грудзі разарву,
Вужачае дастану сэрца.

Блудзілі здані ў цемені начной
Дрыжэла лісьце, падала бясьсільна...
І...

Раптам стук у сенцах... перад ёй
Паранены злачынца на насілках.

Халодны момант...

Потым крык душы,

О, крык трагічны матчынага жалю

Нямья сьцены хаты аглушыў,

І аглушыў азмрочаныя далі...

...А праз гадзіну да яго павек

Яна краналася упоцем:

— І ты-ж, сыноч, таксама чалавек,

І ты-ж ня вырас на балоце.

ЛУКІШКІ

За белыя сьцены халоднай турмы,
У чорны спакой казэматаў
(Дзе верныя слугі сусьветнай маны
Вартуюць Лукіскія краты),

Чыясьці рука ад шырокіх палёў,
Праз ката народнае волі,
Мне з хлебам паслала адзін васілёк—
Красу беларускага поля.

Ня ведаю,
Хто яго зараз прынёс—
Таварыш,
Сястра,
Ці дзяўчына?..
А толькі забідася сэрца да сьлёз,
І я зарыдаў бяз прычыны...

Здавалася, бачу палі, сенажаць
Праз сьцены сырых казэматаў...
Таварыш, таварыш!

Ну як цябе зваць?..

Ці ворагам?

Другам?!
Ці братам?!.

Я ведаю добра,

Я чую бяз слоў,

Што там,

Дзе жыцьцё казэматы,

Вы шчыра шануеце сьмелых байцоў,—

Мы блізкія нават праз краты.

Як сонца,

Як воля,

Як нават жыцьцё

Нам дорага ваша памяць,

Навошта-ж, скажэце,

Їмкненьні байцоў

Маленькаю кветкай паганіць?!.

Так горна,

Так горна зрабілася мне,

Забегалі чорныя пасмы...

Сухотамі зьездзены цень па сьцяне

Нібыта адзін захістаўся.

Здавалася, бачу далёкую шыр,—

Крываваю здань на арэне...

А кашаль,

А кашаль мне грудзі душыў,

Нібы абваліліся сьцены.

І раптам нібыта з савецкіх палёў
Пачулася песьня жывая,
Дзе волю ня мераць адным васільком,
Дзе сонца усіх сагравае.

Дзе кожны,
Дзе кожны абуджаны дзень,
Дзе нават адно вокамгненьне
Пад стройную музыку гордых сырэн
Прыносіць мільён дасягненьняў...

А мой падарунак павіс галавой,
І сьніў скрозь турэмную распач
Аб снім прывольлі,
Дзе ветлы спакой
Паілі вячорныя росы.

1929 г.

РАСТРАТЧЫК

Скрозь электрычныя агні
Цягнік на поўдзень мераў мілі...
А восень прала туманы,
Ды ткала жоўтыя тканіны.

Агульнай ростані імпэт
Пераганяў начныя цені...
Праз вокны кожнага купэ
Глядзелі розныя імкненьні.

Адзін пакінуў дзесьці грыв,
Другі сямейныя клопаты,
А трэці вёз у дальні Крым
Свае няшчасныя сухоты.

Яму так дораг наш пэйзаж
І колер восенскіх настурцый...
...Сухоты здаў-бы у багаж,
Каб да кагосьці зноў вярнуцца.

І нават сонныя агні
Яго тугою затужылі...
Аб розных дзівах на зямлі
Тут разважалі пасажыры.

У кожным русе гаманіў
Грамадзкай думкі горды выраз:
— Няма на сьвеце лепшых дзіў,
Як наша творчая імклівасьць.

Па рэйках стомлены імпэт
Пераганяў уласны стукат...
І толькі нейкае купэ
Хавала нейчы чорны смутак.

Забывшы нават слодыч сна
Там нехта хмуры, як магіла,
Стаяў ля чорнага акна
З тугой і дзікаю агідай.

Пад мерны лязгат,
Мерны стук,
Пад перазвоны рэек звонкіх
Яму здалося:
Пара рук
Да шыбы шкла прыстыла звонку.

Ён адхіснуўся ад акна,
А потым доўга хмурыў бровы,
Што ўласных пальцаў не пазнаў
На шкле таемны адлюстравак...

Хоць ноч халодная маўчыць,
А ўсё-ж дрыжаць яго калені. .
— Няўжо няможна уцячы
Ад чорных думак і сумленьня?!

І нават пальцаў тонкі рух
Зрабіўся страшны,
Нібы краты...
Вось імі толькі-што глаўбух
Зрабіў заклітую растрату.

А навакола гаманіў
У кожным русе горды выраз:
— Няма на сьвеце лепшых дзіў,
Як наша творчая імклівасьць!..

А за акном,
А за акном,
Дзе ноч туманы карагодзіць,
Народ крывавым мазалём
Шляхі пракладываў стагодзьдзям.

Радзелі пушчы і лясы,
Між дзікіх сёл,
Між дзікіх шатаў—
Расьлі да неба карпусы—
Асілкі сонечнага заўтра...

.....

Вагона цёмнае акно
Ён адчыніў кароткім рухам...
І вырваўся магільны стогн
З грудзей растратчыка-глаўбуха.
— Няхай шукаюць там сьляды,
Сьляды зладзейскае растраты...

Я сам сябе для грамады,
Назаўсягды,
Таксама страціў.

Їмчы цягнік,
Їмчы хутчэй,
Прымі зямля свае дарункі!..
...Крывавы сноп жывых касьцей
На рэйках хруснуў чорным клункам...

А за акном,
А за акном,
Дзе ноч туманы карагодзіць,
Народ крывавым мазалём
Шляхі пракладываў стагодзьдзям.

9.IX—29 г.

* * *

Дальнія-блізкія, блізкія-дальнія
Бомы бягуць, заміраюць, бягуць...
Шубы, манто, галіфэ саматкальныя
Ўдоўж па Савецкай снуюць.

А ля касьцёлу жахліва і дзіка
Палі над чашай атручаных кроз
Мёртвыя цені жывой Афрадыты
І мармуровы хрыстос.

— Хто вы?!

— Абломкі далёкага дальняга,
Госьці аджытых вякоў,
Мы—алкаголь,
Мы—жальба пахавальная,
Мы—гэта сьмерць і любоў.

— Доўга над цемрай сусьвету пануючы,
Шмат нарабіў я крываваых падзей.
Я—гэта бог,
Я—хрыстос ня існуючы,
Створаны ў муках людзей.

Я—гэта мара пакорных плябееў,—
Куплены потым каронай цароў,
Каб захаваць пад сьвятым маўзалеем
Праўду, сумленьне, любоў.

Я—гэта Рым,
Я—антычная Грэцыя,
Я—гэта зброя сьляпога жраца,
Я—ракавая пячаць індульгенцыі,
Я—і нявольнік, і цар.

Доўга над цемрай сусьвету пануючы,
Шмат нарабіў я крывавых падзей...
Я—і слуга, і гасподзь ня існуючы,
Праўда і крыўда людзей.

— Я—Афрадыта, багіня каханьня,
Фэйвэрк жывога агня...
Дзе нарадзілася першая тайна,
Там нарадзілася я.

Я не хадзіла к царом на паклоны,
Я не прасіла кароны цароў...
Ў царстве маім ня існуе законаў,
Вольнаму птаху няма берагоў.

Там, у антычных аддалях сталецьцяў,
Дзе каранован хрыстос,
Я напаткала магутныя сьці
З чашай атручаных кроз.

Там, дзе ад раньня туманам кадзілі,
Славячы імя хрыста,
Я на панэль прадаваць выхадзіла
Цела прыгожых дзяўчат...

Гэй, пры портфэлі, з антычнаю лысінай,
Маеш чырвонцы ці не?!
Бачыш, на вуснах сьцюдзёных напісана:
„Грошы, каханьне і сьмерць“.

Дальнія-блізкія, блізкія-дальнія
Бомы бягуць, заміраюць, бягуць...
Шубы, манто, галіфэ саматкальныя
Ўдоўж па Савецкай снуюць.

Гэта абломкі, далёкая спадчына,
Сэрцу бадай не да іх.
Грудзі хвалююць імкненьні гарачыя,
Палкі агонь маладых.

Хтось адыходзіць... Прыходзяць другія
З палкім імкненьнем вясны...
Сьняцца аджытаму сны залатыя,
Толькі дарэмныя сны...

Хто з намі сілу сягоньня памерыць?..
Спыніць хто рух маладых?..
Хай не раўня мы Эўропам, Амэрыкам,
Заўтра абгонім і іх.

Дальнія-блізкія, блізкія-дальнія
Бомы бягуць, заміраюць, бягуць...
Шубы, манто, галіфэ саматкальныя
Ўдоўж па Савецкай снуюць...

Я НЕ АРТЫСТЫ

...Я-ж не артысты... Я поэт...
Ды я й ня браў такое ролі...
На вочы дымныя твае
Не прамяняю рытму волі.

З тваіх вачэй глядзіцца боль
І кволасьць восенскае далі...
Яны укралі мой спакой,—
Душу і сэрца абакралі.

А можа сам, а можа сам
Не зачыніў акна сьвятліцы...
...У кожнай шчыліне асва...
Душа ня ўмела бараніцца...

Хоць не бяда... Заўсёды тлум
Мінае, чэзьне і праходзіць...

.....
Зачым ты молішся хрысту,—
Зачым кранаеш пыл стагодзьдзя

Там толькі холад, толькі дым,
Ды попел скрышаных скрыжаляй...
Зачым кранаць магільны грыв
У тым архіве пахавальным?!

Я адчыню табе душу,
У ёй ты знойдзеш фарбы веку,—
Азёрны шум, жыцьцёвы шум,
Любоў і праўду чалавека.

Ты з рук маіх ад поўных чар,
Дзе многа праўды, сонца многа,
Адпі хоць мудрасьці жыцьця,
А пакахай сабе другога.

Заўсёды мусіць быць у нас
Запал пагоджаны з развагай...
Людзкая рэўнасьць—ёсьць паказ
Бясьсільля, нізкасьці, зьнявагі.

Рэўнуюць там, дзе любяць „я“,
І там, дзе людзкасьці бракуе...
Да здані, прозьвішча, імя
Я не рэўную, не рэўную...

А вось да холаду крыжоў,
Да пустаты глыбінь надхмарных
Я рэўнаваць цябе гатоў,
Як Дэман колісьці Тамару...

Ты часта ходзіш да імшы,
А я, стрымаўшы боль рыданьня,
Гляджу на труп тваёй душы
У тым архіве пахавальным.

І здэцца, там, дзе пустата
Вартуе воцат і бальзамы,
Трымціць труна твайго хрыста
З плябейскім болем і сьлязамі.

Пусьці на лес магільны сум
Тужыць і плакаць сёньня годзе!..
І не маліся ты хрысту,—
Навошта кратаць пыл стагодзьдзяў?

Я адчыню табе душу,
У ёй ты знойдзеш рытмы веку,
Там служыць творчую імшу
Любоў і праўда чалавека.

Ты з рук маіх ад поўных чар,
Дзе многа праўды, сонца многа,
Адпі хоць мудрасьці жыцьця,
А пакахай сабе другога.

3-VIII—29 г.

НА МАГІЛУ ПАЎЛЮКА ТРУСА

Мо' ня ведаў ніхто,
І краіна ня ведала
Тэй хвіліны,
Як вецер таполі нагнуў,
Як адвечны закон
Найвялікшай трагедыі
Рыхтаваў табе дзесьці труну.

І ня чулі азёры твае многаводныя,
Што апошнюю хвілю
Гадзіннік прабіў...
Несьлі хмары кудысь
Свае сьлёзы халодныя,
І узрыды халоднай жалбы.

А сягоньня краіне
Вось вестку трагічную
Тэлеграф аб табе перадаў...
Нават жорсткі бэтон
Пад сырэны фабрычныя
Над пяснярскай труной зарыдаў.

Я таксама рыдаю,
Рыдаю над стратамі,
Над вялікімі стратамі нашых дзён,
Што ты толькі данёс
Да „падмурку дзесятага“
Сваю песьню, змаганьне, жыцьцё.

Гомель, 2-IX—29 г.

IV

ПРАКСЭДА

I

... Мы ня так, як тысячы другіх...
Пад цыліндрам душ не замыкаем,—
Не стаім на сьцежках крыжавых,
І ў кішэні камень ня трымаем.

Мы жывем ня толькі для красы...
Кожны крок мы дасягаем боем...
І ня сум, як восень каласы,
Точыць сэрца нам запоем.

Мы умеем чэсна ваяваць,
Мы умеем плакаць і сьмяяцца,
А ня ўмеем слабых катаваць
І законам моцных закрывацца...

.....
Было так:

Я помню, як цяпер
(Хоць гады не пакідаюць сьледу),
Пакахаў дзяўчыну афіцэр,
Пакахаў прыгожую Праксэду.

Пакахаў,
Каб туманамі кроз,
Як віном, упіцца на хвіліну...
Цалаваць, як восенскі мароз
Лебяду цалуе каля тыну.

Афіцэр жаданьнем паланён,
Паланён,
Бы дарагімі снамі,—
Каб дваццатай восені півонь
Адарваць... Пакінуць пад нагамі.

II

Панічу шаленства ня купляць,
Але-ж прыдзе час і разьлічыцца...
Ня румянку белую таптаць—
Карыстаць даверлівую шчырасьць.

Не стаіць зьбянтэжана адна
З надламаным ветразем Праксэда...
У бары пахмельле бяз віна,
У бары крывавае бяседа.

Хто ня ведаў назвы „партызан“,—
Хто Сьцяпана храбрага ня ведаў!
За злачынства,
Крыўду і абман,
За Праксэду,—
Любую Праксэду,

Ён пашоў,
Каб нячуваны боль
Прамяняць на баявую зброю...
Не шкада ў рабінавую золь
Налажыць мужыцкай галавою.

Мы ня так,
Як тысячы другіх...
Пад цыліндрам душ не замыкаем...
Не стаім на сьцежках крыжавых,
І ў кішэні камень ня трымаем.

Мы умеем чэсна ваяваць,
Мы умеем плакаць і сьмяяцца,
А ня ўмеем слабых катаваць
І законам моцных закрывацца.

Зайцу дыхаць некалькі хвілін
У зубах разьёшанага зьвера...
Задыміўся злосны кокаін
У нікчэмным сэрцы афіцэра.

Ён дае увечары загад
У адказ адважным партызанам
Частаваць штыкамі і пажарам
Саламяныя шарэнгі хат.

III

А Праксэда,
Бедная Праксэда,
У каханьні бачыць забыцьцё...

Ад дарог пакрыўджанага дзеда
Адарвала дзеўчыну жыцьцё.

Заўтра—дым.

Няведамае заўтра...

Што любіць?..

Аб чым пашкадаваць?!

Мо' і жыць ня трэба і ня варта?

Мо' ня варта сэрца надрываць?

У душы,—

Бы ў кратары вулькана—

Чалавек змагаецца і зьвер...

Ёй шкада адважнага Сьцяпана,

ёй дораг зараз афіцэр.

І ці ёй згадаць,

Што робіцца на сьвеце.

Мары—дым,

Каханьне—алькоголь...

Пахавальнай дрожжу на плянэце

Шалясьціць рабінавая золь.

Запылалі бацькавы сядзібы...

А ў палацах пеніцца віно...

Стары сьвет становіцца на дыбы

У барацьбе за п'янае „даўно“.

IV

Ня віном залечываюць раны,—

А душу атручваюць віном...

...І Праксэда піша да Сьцяпана
Уначы трагічнае пісьмо:

Любы дружа!

Дымам і пажарам
Рушаць сьвет за нейкія грахі...
Што рабіць?!
Аб шчасьці я ня мару,—
Абарваны дальнія шляхі...

Дзе шукаць чароўную заранку?..
...Нейкім хмелем кружыць галаву...
Дарагі...
Я зараз паланянкай
У палацах Генрыха жыву...

Тут цяпер
За п'янымі сталамі
Прапіваюць нейчае жыцьцё...
...Шчасьце—сон,—
Зьявілася гасьцём
І згарэла дзесьці па-за намі...

Што любіць?!
Чаму цяпер паверыць?..
Мо' да тэй заранкі не дайсьці...
Ад папа, ксяндза да афіцэра—
„Сволачы, брадзягі, падляцы!..“

Ня віна нап'юся—політуры,
На грудзёх павешу КІМ...

...Толькі ты, мой дружа, на хаўтурах
Не кажы аб дальнім дарагім.
Не кажы, што я цябе кахала,
Не кажы, мой дружа,
Не кажы!..

Нашы дні—крывавая навала,
А каханьне—толькі міражы.

Загубіла доля пуцявіну
Між абвалаў чорных і трывог...
Я хачу ў трагічную часіну
Хоць загінуць з Кімам на грудзёх.

У душы,—

Бы ў кратары вулькана,—
Чалавек змагаецца і зьвер...
Я люблю адважнага Сьцяпана,
І мне дораг зараз афіцэр.

Я калісьці аднаго кахала,
Толькі ты пра гэта не кажы!
Калі сьвішча лютая навала,
То каханьне—толькі міражы...

V

Панічу дзяўчыны ня купіць
Ні віном,
Ні адсьпяваным сьпевам...
...Ня румянку белую касіць—
Абрываць юнацкую няпэўнасьць

.....

У палацы веніла віно,
У палацы плакалі гітары...
Неяк дзіка месяц за вакном
Дагараў,—бы дымная сігара...

Хто там?!

Хто там?!

Хто там, адкажы!?

Хто там ходзіць,—

Блудзіць за сьцянамі?!

Хто там точыць вострыя нажы?..

Адкажы!

Ці то здані там,

Ці міражы?

...Зарасьлі дарогі туманамі...

Цемра!..

Ноч!..

І слота,

І жуда!..

Неяк дзіка чокаюць бокалы...

Раптам:

— Стой!..

— Страляем!..

— Стой!

— Брыда!..

— Стой!..

— А то ня будзе міла!..

.....

І застыла ўсё, бы маўзолей,
Ад жуды заледзянелі дзверы...
Толькі нехта... ціха... з-за плячэй
Замахнуў штылет на афіцэра.
— Ай!..

І кроў запляміла паркет...

У палацы скончана бяседа...
І трагічна у руках Праксэды
Анямеў надломаны штылет...

Панічу Праксэду ня купіць
Кокаінам палу бяз трывогі...
...Ня румянку белую касіць—
Абрываць юнацкія дарогі...

...Усё прайшло...

І з гэтае пары
Многа казак ходзіць па айчыне
Пра гаі і цёмныя бары,
Пра імя адважнае дзяўчыны...

VI

Ня шумеце, ветры, за вакном,—
За сталом вясёлая бяседа...
За сяброўскім радасным віном
Успомніў я прыгожую Праксэду...

Помню я,
Я помню, як цяпер
(хоць гады не пакідаюць сьледу),
Як загінуў польскі афіцэр
Ад рукі адважнае Праксэды.

Ня згубіла дзеўчыне жыцьцё
Тых гадоў навала-навальніца,
Ня цьвіла калі у цемры дзён,—
Ня цьвіла над краем зараніца...

Мы жанчын, як тысячы другіх,
Ня трымаем толькі для пасьцелі...
...Крыўдна мне,

Што звычайу старых
Туманы ў сталецьцях не датлелі.

Мы ня ўмеем туманамі кроз
Упівацца палка на хвіліну,—
Цалаваць, як восенскі мароз
Лебяду цалуе каля тыну.

Мы жывем ня толькі для красы...
Кожны крок мы дасягаем боем...
Нейчы сум, як восень каласы,
Точыць сэрца мне запоем.

Менск, 26-X—26 г.

БЕЛАРУСЬ

УСТУП

- Паслухай, дзядуля,—пытае Міхась,—
Куды мы прыехалі?
— Ё горад.
— А што там, а што там бяжыць без каня
Рупліва, магутна і горда?..
— Машына, Міхаська, аўтобусам зваць
(Я стар, а ты зелен гадамі),
Ня нам яго хітрыку, брат, разгадаць,
А вырасьцеш—сам разгадаеш.
І голас старога надрыўна дрыжыць,
Як мляўкая здань „алілюя“...
— Дзядуля, а што там будуюць, скажы?
— Вялікае нешта будуюць...
— Ёсё нешта ды нешта, а што, адкажы?!
Чаму ты ня кажаш нічога?!
Ты-ж многа, дзядуля, на сьвеце пажыў,
А ведаеш менш ад малога.
Унукавы словы на твары старым

Жалезны дакор напісалі.
Нячутна душа зарыдала у дым,
А вусны спагадна казалі:
— Нас вечна хвалюе загадка падзей,
Так, мусіць, спрадвеку, так, мусіць;
А рыбы ня возьмеш раней ад сяцей,
На дрэве арэх не раскусіш.
Хай вашыя душы імкнённа гараць,
А нашая гра адыграна...
Нас доля вучыла жыцьцё пазнаваць,
Нас гора з бядой гадала.
А ўсё-ж на абрыве апошніх гадоў,
На фоне апошняя квадры,
Убачыў я тое, аб чым не гадаў,—
Аб чым і ня сьніў, і ня марыў.
У нашай краіне, пад нашай зарой,
Дзе гора з бядою блудзілі,
Мужыцкую праўду мячом і крывёй
З адвечнай маной раскумілі.
Прыпомніш старое—і нейкім агнём
Штось сэрца балюча запаліць...
Сваімі рукамі, сваім мазалём
Мы ўсё на зямлі будавалі.
А што да чаго, да чаго і к чаму?
Ня нам зразумець нашу працу...
Сабе будавалі мы толькі турму,
Камусьці дварцы і палацы.
— Паслухай, дзядуля, прысядзем пад клён,—
А ты раскажы аб мінулым,

Скажы, як у нашых палёх і гаёх
Зьвінелі варожыя кулі...
Памернымі крокамі сунуўся змрок,—
Трымцелі агні—заміралі...
І так вось пачаў стогадовы дзядок
Поэму жыцьця і змаганьня.

I

Калісьці даўно генэрал Мураўёў
Мячамі, агнём і прымусам
На тонкай сасьне беларускіх гаёў
Павесіў душу Беларусі.
І з гэтага часу між сёл і далін
Нібыта між зорак комэта,
Пашоў беларускі мужык-селянін
Шукаць сваю долю па сьвеце.
Пашоў беларус у чужую зямлю—
Ні клеці сваёй, ні павеці,
Праз шэрую сьвітку на чорным гарбе
Сіберны разгуліваў вецер.
Шукаў сваю долю і там беларус,
Дзе вецер, тайга і шакалы
Халоднай зімой пад халодную гру
Сібірскую шыр апявалі.
І там, дзе Амэрыкі дальняя даль,
Дзе вечна шалёным галёпам
Політыка Янкаў чужы ураджай
Зьбірае на ніве Эўропы.

Ішоў беларус, а куды і к чаму?
Ня нам зразумець нашу працу...
Сабе будаваў ён царкву і турму,—
Камусьці дварцы і палацы.
Нярэдка суседзі казалі усяк
(Суседзі дзяржаўнай Расіі)—
Адны запэўнялі, што гэта паляк,
Другія казалі: расіец...
І ўсе невядома зачым, для чаго
(Напэўна з дзяржаўніцкіх рацый)
Высьмейвалі мову і звычай яго,
Высьмейвалі беднасьць і працу.
І многа тады рэнэгатаў-сыноў
Рашылі адкінуць, адрынуць
І родную мову, і брата свайго
Прадаць за чужую скарынку...
Гады за гадамі ішлі чарадой,
Мяняла убраньне каліна,
А тут па-старому пад чорнай страхой
Мякіна зьмяняла мякіну...
За веру, за панства на грэшнай зямлі
Вайну завязала Эўропа;
І сталі, як колісьці, нашы палі
Адзіным сусьветным акопам.
Забіты салдацік ня рад, а гатоў
Пайсьці і на роднага брата;
Ня шкода Міколку расійскіх палкоў,
Вільгельм не шкадуе гарматаў.
Ня думаў, напэўна, расійскі барон,

Ня думаў і пан з Мікалаем,
Што ў цёмнай Расіі асьвістаны трон
Апошнія дні дажывае.
Забіты салдат непакорлівым стаў,—
Убачыў і зьлева, і справа,
Што мёртвае імя, што імя хрыста
Звычайна-гандлёвая справа.
Пакінуў акопы расійскі салдат,
Нахмурыўшы грозныя бровы,—
Панёс у Маскву, Петраград і Кранштадт
Магутна-ваяцкую зброю.

II

Вые воўк галодны,
Вые;
Ходзіць люд пануры,
Ходзіць;
Блудзіць сьмерць па сьвеце,
Блудзіць.

А ў віхры шалёным расійскіх падзей
Керэнскі бароніць айчыну...
— Вайна да канца, да апошняга дня,
Вайна да апошняе кулі.
Да бою, да бою, хто сэрцам гарыць
За справу вялікай Расіі.
Вые воўк галодны,
Вые;
Ходзіць люд пануры,

Ходзіць;
Дзе ты, сонца,
Дзе ты
Пахавала праўду,—
Долю?!

Грукоча па рэйках нямецкі цягнік.
У глуха-забітым вагоне
Кагосьці дазволіў політык-Вільгельм
Правесьці на межы Расіі.
Вільгельм не аднойчы пра Леніна чуў,
І зараз ён проста мяркуе:
Што міну у сэрца Расіі паслаў
У гэтым маленькім вагоне.
І хітры політык здаволен сабой,
І хітрыкай тонкай здаволен,—
Дае Фалькэнгайну вайсковы загад
Павесьці палкі на Расію;
Вые воўк галодны,
Вые;
Плача восень,
Плача;
Ходзіць пан пануры,
Ходзіць.

А белы рысак на расійскіх палёх
Зламаў непакорную шыю,
Згубіў сваю шапку, згубіў і портфэль
Керэнскі на вежы сталіцы.
Кастрычнік, Саветы... і Ленінскі крок
Шляхі паказалі краіне...

У Бэрліне тонкі політык-Вільгельм
Кусае ад распачы пальцы.
Мяняюцца пляны, зьмяняецца лёс,
Зьмяняюцца раптам падзеі...
А ўсё-ж загадаў Фалькэнгайну Вільгэльм
Павесьці палкі на Расію.

III

На чорных руінах патруль і кулік
Бяздомную долю вартуюць...
Сьпявай, калі можаш скрозь сьлёзы сьпяваць,
Заплач, калі можаш заплакаць.
На дымных руінах бяздомная ціш,
І цені крывавае помсты...
А ў Менску, а ў Менску чыясьці рука
На біржы гандлюе краінай...

.
Задумаў штось бацька, кудысьці пашоў,
Пад поўнач прышоў з грамадою...
І зноўку пашоў, а зачым і куды—
І вецер, напэўна, ня ведаў.
Заплакала маці ў бяздомную даль,
Заплакала неба на ростань,
Заплакалі ветры, заплакала ноч,
І скрыпкі у панскім палацы,
Увечары маці ў пасьцелю зьлягла,
Ня помню, праз дзень, а мо' болей
Твой першы дзянёк запісала зара
Пад сонцам, бядой і навалай.

IV

Мікіта Пашковіч (твой бацька, Міхась)
 Быў храбрым чырвонагвардзейцам,
 Яго мо' і зараз пад купалам хат
 Аплаквае кожнае сэрца.
 Дзе кожная жыла замрэ ад жуды,
 Мікіта там першым, там першым заўжды,
 Дзе штось хвалявала адважных байцоў,
 Мікіта там быў маладзец-малайцом.
 Ён ведае месца, дзе можна ступіць,
 Ён ведае кожны бадай-што тупік,
 А ў гэту часіну,—як я ўжо казаў,—
 Хтось нашу краіну навек прадаваў.
 У Менску Іюды палоннай зямлі
 Гандлёвую справу з Вільгельмам вялі.
 Ём часта спагадваў тады Фалькэнгайн,
 Ды ўсё гаварыў:—пачакайце, няхай!..
 Ён ведаў, напэўна (хоць часта маніў),
 Што выйдзе пазыр з політычнай гульні.
 У сьмешным бясьсільлі падпанак і пан
 Камусь прадаваў беларускі туман.
 К нямецкай кароне, як вецер траву,
 Падпанак і пан нахіліў галаву.
 А там між расійскіх савецкіх раўнін
 Хварэе душой беларус-сялянін.
 Краіну акупаў агнём і крывёй
 Ён хоча і зробіць Савецкай зямлёй.
 Адноўчы, як цень праз выгары балот,
 Мікіта Пашковіч прышоў у сяло.

Ён чуў, што нямецкі салдат-селянін
Ня хоча быць зброяй крывавай гульні,
Ён чуў, што рабочы ня кіне штылет,
Пакуль не абвесьціць вайну ды вайне.
Прышоў ён адведаць настроі салдат,
А заўтра ледзь золак вярнуцца назад.
Абгледзеў будынак, авец і кароў,
У хаце і зьмены нібыта нашоў...
Убачыў калыску, якой не чакаў,
І хворую жонку з маленькім „ку-га“.
Табе тады сьніліся ціхія сны,
Ня ведаў, дзіцятка, крывавай гульні.
Ты ціханька штосьці ў калысьцы бубніў,
І мясячык ручкай за коскі лавіў.

V

Мінае дзень, другі мінае,—
Нячутна ходзіць дзень за днём,
І ўсё-ж ніяк не дачакае
Мікіту зброя і рэўком,
Чацьверты дзень на небасхіле...
Ужо трывожыцца рэўком,
Ужо у сьпісах мерцьвякоў
Сябры Мікіту залічылі.
Што ў сэрцы сьпела і жыло—
Ніхто ня ведае аб гэтым
Мікіта блудзіць за сялом
Без усялякай, здэцца, мэты.

Заўсёды стрымана маўчыць,
Ды сусьліць горкую махорку,
І рэгулярна уначы
Ідзе адведваць двор і жонку.
Чаму?.. Хто ведае—чаму
Ён ходзіць з выглядам бандыта?!
Ад хаты ў хату па сяле
Пабеглі чуткі пра Мікіту.
Загаманіла ўсё сяло...
Ахвота-ж бабам байкі баяць.
Праз тыдзень пану на яго
Данесьлі панскія сабакі.
Прыехаў прыстаў на кані,
Прыехаў з ротаю германцаў;
Злавіць Пашковіча, злавіць,—
Зьвязаць заклятага паганца...
Ці трэба мераных дарог
Пытацца зайцу ў пагоды?!
Злавеце вецер у палёх,—
Прыдбайце трасцу ў нагароду.
Ражна, саколікі, ражна
Вам залучыць у сеці зайца...
За чаркай панскага віна
Паліцыянт кусае пальцы...
— Ня трэба шмат і гаварыць,—
За чаркай раіць пан Катоўскі:
— Ледзь золак роту разбудзіць
І зноўку выехаць у вёску.
Калі ім дорагі вуглы,

Калі ня хочаць панскай злосьці,—
Хай к пану зьявіцца бандыт,
І сам пятлю сабе папросіць.
А не,—хай ведае „псякрэў“,
Што нам ня страшна і нацяжка
Пусьціць на вецер ток і хлеў
І небам крытыя трухляшкі.

VI

Тры здані,
Тры бандыткі,
Тры вострых тапары
Замерлі...
Анямелі...
І зноў кудысь пашлі...
Спакой аледзянелы
І цемра... і туга...
Сасна з сасной гавораць,—
З душой чыясь душа.
А там,
За шырмай лесу
У соннай цішыні
Дакурывае ночка
Сялянскія вуглы.
І хтосьці дзіка, дзіка,
Нібы сама жуда,
У дым, у ноч, у холад
Бясьсільна зарыдаў.

Дзе пазаўчора вёска
Сваім жыцьцём жыла—
На вугалькох сядзібы
Хтось ціха замярзаў...
Тры здані...
Тры бандыткі...
Тры вострых тапары
Кудысь панеслі помсту.
— Каму?!
— Хто ведае каму...
Нямераны дарогі...
Вакол туман, туман...
Усіх прытуліць ночка,
На ўсё парады дасьць.
Спакой аледзянелы.
І месяц, і патруль
Халодна вартавалі
Сялянскую бяду...
Тры здані...
Тры бандыткі...
Тры вострых тапары
Чуць золак у рэўкоме
Дакладвалі аб тым,
Як загадаў Катоўскі
Спаліць паўсотні стрэх.

* * *

А ў гэты час у Бэрлін
Навала надышла:

Растоптана карона.
Кудысь уцёк Вільгельм.

* * *

Падмазаўшы пяты, бяжыць Фалькэнгайн,
Чамусьці ня кажа:—чакайце,—няхай!..
Кудысь уцякае падпанак і пән.
Ніхто ня купіў беларускі туман.
Даволі, панове, даволі маніць,
Бо вышаў „пузыр“ з політычнай гульні.
Ачысьціце месца, абломкі вякоў,
Пара разьлічыцца за зьдзекі і кроў.
З усходу крывёй пунсавее зара,—
Ў краіну сапраўдны ідзе уладар.

VII

Пабітая карта, навалай памята,
Паны да Варшавы намазалі пяты,
Насьмешліва гнуцца бярозы і клёны,
Ад раньня скрыпяць на шляхох фурагоны.
На чорных руінах бунтуецца вёска...
Барджэй свае скарбы зьбірае Катоўскі.
Хутчэй загадаў рысакоў запрагаць.
— Сягонья-ж ад'ехаць, няможна чакаць.

* * *

Чатыры нечых здані,
Чатыры тапары
Замерлі..

Анямелі...
Між бэзавых кустоў...
Нахмураны дзядзінец
Нібы чагось чакаў...
А ў гэты час пад пана
Падалі рысакоў.
Кароткая бандытка,
Як помсты чорны крыж,
Халодна анямела
Ў Мікітавых руках...
І раптам, раптам выстрал...
Пабег бялявы дым...
Вось гэта за пажары
Табе, вяльможны пан!..

VIII

Мікіта Пашковіч (твой бацька, Міхась)
Быў храбрым чырвонаармейцам.
Яго мо' і зараз пад купалам хат
Аплаквае кожнае сэрца.
Ён ведае заўжды, дзе можна ступіць,
І ведае кожны бадай-што тупік.
Такіх і ня бачна цяпер малайцоў,—
Ды куля, Міхаська, забрала жыцьцё.
Было гэта, браце... даўно ўжо было,
Калі без протэсту, бяз скаргі і слоў
Ішоў славянін на франты паміраць,
Каб лепшую долю пад сонцам спаткаць.

Юдзеніч, Дзянікін, Пятлюра, Калчак
І шмат яшчэ іншых дзяржаўных сабак
Сьмяртэльным туманам адзелі зару,—
Хацелі карону Расіі вярнуць.
А ў панскай Варшаве падпанак і пан
Францускай рукою падпісываў плян—
Як лепш пад вяльможнай пятою паноў
Зьяднаць беларускія шыры палёў...
Вандруе па сьвеце зьбянтэжаны жак...
І Вільня, і Менск у варожых руках.
У панскай Варшаве бяскрылы „арол“
Смаленскую вежу любуе даўно.
— Абы толькі дзюбай умеў уладаць,
А крыльлі няцяжка з Парыжу прыдбаць.
Дык здолее, здолее „белы арол“
Прынесьці на крэсы турму і касьцёл.
Так штодзень, так штодзень падпанак і пан
Зьбянтэжана марыў у шызы туман...

.....

IX

Глуха страляюць вінтоўкі.
Цемра!.. Сьнягі!.. Пустата!..
— Алё!..

...Мікітаву жонку?!.

Так?!.

Зараз прывесьці да штабу!
Чуеце?!. Зараз!.. Загад!..

.....

Кроки палкоўніка—вечер,—
Рэха сусьветнай тугі...

— Панку, завошта скажэце?!

Панку, панок дарагі!..

— Годзе!..

Скажы, дзе Мікіта?!

— Панку, зьлітуйся, няма!..

— Знойдзем!..

Скажы лепш сама!?

— Па-анку!..

— Скажы, дзе Мікіта?!

— Ня-а-а-м-а-а!..

Клікнуў палкоўнік капраля:

— Слухай!.. Аб чым гаварыць?!

Альба да плоту прыставіць,

Альба ў турму пасадзіць!..

Зараз!..

Здаў комэнданту жанчыну,—

Здаў пад расьпіску капраль!..

Імя... віна... і прычына

Цёмна, як цёмная даль!..

Глуха трашчаць кулямёты!..

Сённяя вялікі паход!..

Сеў камісар за работу:

Лапцем падвязаваць бот!..

...У захапленьні вялікім

Праўда і вера імжыць...
Грозны Калчак і Дзянікін
Выбіты з „белых байніц“.
Кожная дзея і справа
Здэцца—вялікі зарок:
„Альба ў чырвоных Варшава,
Альба магільны пясок!“
Людзі... гарматы... і коні
Сталі магутнай сьцяной...

— Алё!..

Прыгнالی палонных?!
Два афіцэры?!
Сюдой!..
— Зараз жаўнераў адвесьці
Ў тыл... і хутчэй, не чакаць!..
А з афіцэраў адзеньне...
...Зьняць!..
Расстраляць!..

— Вось што, таварыш Пашковіч,—
Цьвёрда сказаў камандзір,—
Зараз да штабу падойдзеш,
Польскі адзенеш мундзір,
Пройдзеш там польскую варту...
...Ведаеш сам, што узяць...
Трэба сягонья ці заўтра
Польскія склады ўзарваць...
Ўсё зразумела?! Падумай!..

Так!.. А пакуль што усё...
Толькі падумай, падумай!..
Ты рызыкуеш жыцьцём!..
— Згодзен!.. За нашу справу,—
Згодзен магілу прыдбаць...
Альба ў чырвоных Варшава...
Альба ў зямлі спачываць!..
І цо-то бэндзе?! нашыя бягуць,
О, цо-то бэндзе, цо-то бэндзе?!

Бягуць!..
Дрыжыць зямля!..
Грымяць гарматы!..
Ўзарвалі склады:
Грррр... Гурррраа!..
ЛЯ кожнай, кожнай,
Кожнай хаты
Блукае чорны,
Чорны жах...
У залі белых лятуценьяў
Даўно парваная струна
Аб тонкіх крозах лятуцела:
Мілыя, добрыя, мілыя,
Белыя крозы жыцьця!..
Хто над халоднай магілаю
Будзе спакой вартаваць?!

— Хто?!

— Калі?!

Шчасьце з далёкімі марамі,
Тонкія цені і жаль

Ў гамах апошняе арыі
Зьніклі у змрочную даль...

— Дым!..

— Пустата!..

— О, цо-то бэндзе—нашыя бягуць!?

Ламае рукі жонка комэнданта...

Падбіты конь нага ды за нагу

Вязе паноў і панскія манаткі.

— Вакола сьмерць і выбухі гармат,

Хоць ты жывой у яму паваліся...

Які ты муж?! Які ты комэндант?

Калі і сам ня маеш выйсьця...

А ў небе плыў халодны маладзік,—

Спакойна кратаў цьвіліну старога...

— Знайдзі мне мамку,—

Мамку мне знайдзі!..

Я не магу карміць малога!..

— Ну, супакойся, мілая, ня трэ́,

Ня трэ́ба так, ня трэ́ба хвалявацца!..

Наш абавязак помстаю гарэць,—

Змагацца!..

Чаму ты голаў вешаеш, чаму?!.

Пан сьвенты бог нас грэшных не пакіне?!.

Вось к нам учора, здэцца, у турму

Адзін капраль прывёў жанчыну,

Яе павінны сёньня расстраляць,

Але цяпер у галаве ня гэта,

Дык мо́ жаўнеру загадаць—

Да нас прывесьці гэтую кабету?..

Яна, напэўна, лепш, чым у труну,
За мамку згодзіцца...

...Напэўна...

XI

Замкнула распач дзень
І браму сьмерці адамкнула...
Вандруе день,
Блукае день
У дзікім гуле.

* * *

Засьні, сынок,
Засьні, каток,
Засьні!..

І мой Міхаська
Недзе там
Заснуў даўно, даўно.
Засьні, сынок,
Засьні, каток,
Засьні!..

Майго калышыць
Вецер там,
І дзед,
Нядужы дзед,
А чорны бор,
З мільёнам зор

Там гутарку вядзе.
У тым бары
Ня першы год
Блукае сьмерць і жах.
Туды панёс,
Панёс народ
І помсту за пажар.
Засьні, сынок,
Засьні, каток,
Засьні!...

.....
Паволі гасьне сонная сьвяча,
А за сьцяною з тонкае фанэры
На нейкі сход сышліся афіцэры,
Сышліся штось такое вырашаць.

Комэдант

Панове, сядайце, панове,
Даволі спрачацца і ныць...
На сёнешнім сходзе, панове,
Пілсудзкага ёсьць прадстаўнік.
Ён кажа, трымацца, трымацца,
Ні кроку, панове, назад...
А тут замаўчалі гарматы,—
Учора узорваны склад,
І пуць на палову адсечан,—
Ўзарвалі масты на рацэ...
Між іншым, ёсьць пэўныя весткі,
Што склад узарваў афіцэр.

Прадстаўнік

Да плоту такіх афіцэраў,—
Няма чаго доўга глядзець..
Ці ёсьць яшчэ у рэзэрве
Агнёвыя базы і дзе?

Засьні, сыноч,

Засьні, каток,

Засьні!..

І мой Міхаська

Недзе там

Заснуў даўно, даўно.

Засьні, сыноч,

Засьні, каток,

Засьні!..

Міхаськаў бацька

Недзе там,

Дзе блудзіць сьмерць,

Дзе ходзіць сьмерць.

Засьні, сыноч,

Засьні, каток,

Засьні!..

Паволі гасьне сонная сьвяча,

А за сьцяною з тонкае фанэры

Знаёмы голас нібыта чуваць

Між галасамі польскіх афіцэраў.

Міжвольны сполах дзіка на сьцяне

Узварушыў азмрочаныя цені..

Яна з трывогай нейкай пазнае
Знаёмай гутаркі адценьне.
Балючы гест—парыў аледзянеў,
Як нярухомы мрамур над калыскай.
— Няўжо Мікіта раптам ашалеў?
Няўжо Мікіта здраднікам зрабіўся?
Няўжо Мікітаў голас за сьцяной?
Няўжо баец зрабіўся рэнэгатам?..
Яна ідзе нячутнаю хадою,
Як судны дзень пад дзьверы комэнданта.
— Мікіта!!

.....
Так!?. Ты здрадзіў?! Ты прадаў
Сьвятую справу нашынскага люду?!
Ты сьцень агіды!.. Скнура ты, удаў!..
Ты тройчы срэбранік-люда!..

.....
— Трымай, трымай!
...Трымай прадстаўніка!..
Хтось аглушыў азмрочаную залю
І раптам куля меткага стралка
Назаўсягды Мікіту затрымала..
.....

XII

Мікіта Пашковіч (твой бацька, Міхась)
Быў храбрым чырвонаармейцам,
Яго мо' і зараз пад купалам хат

Аплаквае кожнае сэрца.
Такіх і нябачна цяпер малайцоў,
Ды куля, Міхаська, забрала жыцьцё.
І вырас маленькі курганчык зямлі
На дальняй чужыне між брацкіх магіл.
Як нейкую тайну, былое імя
Ў халодных пяскох пахавала зямля.
Ні дрэва, ні камень, ні чорны курган
Ня скажа, ня скажа, дзе сьпіць вэтэран.
Далёкіх змаганьняў жывую любоў,
І мёртвыя косьці адважных байцоў
Ня кіне зара вартаваць і зарэць,
Ім помнікам будзе імя Б. С. С. Р.

* * *

Калісьці даўно генэрал Мураўёў
На тонкай сасьне беларускіх гаёў,
Пад нечыя стогны, пад дальняе плі,
Павесіў душу беларускай зямлі.
Аж з гэнага часу, падумай, Міхась,
Мужыцкую праўду тапталі у грязь.
Аж з гэнага часу мужык-селянін
Шукаў сваю долю ў чужацкай зямлі.
Умеў небаскробы людзям будаваць,
Умеў і пад плотам чужым паміраць.
Заўсёды прытулкам мужыцкім былі
Сусьветныя краты, лясы і палі.
І вось, на абрыве апошніх гадоў
Убачыў я тое, аб чым не гадаў.

У нашай краіне, пад нашай зарой,
Дзе гора з бядою блудзілі,
Мужыцкую праўду мячом і крывёй
З адвечнай маной раскумілі.
Дзе мёртвыя цені адвечнай жуды
Па чорных руінах паснулі,
Там горда, магутна рука маладых
Вялікае нешта будзе.
А што, да чаго там, ня мне адказаць...
За дзеда адкажуць унукі.
З муроў гэтых тысячы ў сьвет панясуць
Змаганьне жыцьцё і навуку.
Я скоры, Міхаська, як бачна, памру,
А жыць-бы хацелася болей...
Там знойдзе, там знойдзе мужык-беларус
Сваю незнаходную долю.

2-ХІІ—28 г.
Менск

З Ъ М Е С Т

Стар.

I

Цені даўняга	7
* * * Аб чым шумяць над возерам бярозы	19
Мая любімая	21

II

Аб мінулым	29
Чырвоны і белы	32
* * * На палёх ня шумела калосьсе	34
* * * Не глядзі з дакорам	37
* * * Плачуць асеньнія клёны	38
* * * Задыміўся імжою сыр-бор	39
Кінь, ты, кінь	41
Сямейны прымус	44
Адважная паненка	47

III

Стыхія	53
Ці варта сёньня быць поэтай	56
Пад заходняй зарой	59
Па сьлядох мінулага	62
Пад чырвоны шлем	66

	Стар.
Інжынер	71
Маці	73
Лукішкі	75
Растратчык	78
* * * (Дальнія-блізкія...)	82
Я не артысты	86
На магілу Паўлюка Труса	89

IV

П о э м ы:

Праксэда	93
Беларусь	102

ЦАНА 90 кап.

